

ВИХІД ДЕРЖАВ З ЮНЕСКО: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ІНСТИТУЦІЙНА ПРАКТИКА

ДІДИЧ Тарас Олегович - доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри теорії та історії права та держави Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-2442-8138

УДК 341.176

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.58>

Стаття присвячена комплексному дослідженню міжнародно-правових засад та інституційної практики виходу держав з Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) як одного з ключових інститутів міжнародного інституційного права. Проаналізовано причини первісної відсутності у Конституції ЮНЕСКО положень, що прямо регулювали припинення членства, та показано, що такий підхід був зумовлений домінуванням принципу універсальності членства і прагненням забезпечити безперервність міжнародного гуманітарного співробітництва. Простежено процес формування нормативного механізму виходу шляхом доповнення статті II Конституції пунктом 6, а також з'ясовано роль ранньої інституційної практики та політичних рішень статутних органів ЮНЕСКО у його кодифікації.

У роботі здійснено аналіз ключових прецедентів виходу держав з ЮНЕСКО, зокрема Польщі, Угорщини, Чехословаччини і Південно-Африканського Союзу, з урахуванням історико-політичного контексту, аргументації відповідних урядів і реакції Генеральної конференції та Виконавчої ради. Особливу увагу приділено практиці виходу Сполучених Штатів Америки, яка має повторюваний і циклічний характер. У цьому зв'язку особливо проаналізовано рішення США про повторний вихід з ЮНЕСКО у 2025 році як чинник, що актуалізує проблему стабільності членського складу та ставить під сумнів ефективність принципу універсальності членства в умовах зростаючої політизації багатостороннього

співробітництва. У статті також окреслено можливі напрями подальшого розвитку правового регулювання членства в ЮНЕСКО з урахуванням сучасних викликів багатосторонньому гуманітарному співробітництву та змін у глобальному балансі сил.

Зроблено висновок, що, попри формальну правову визначеність процедури виходу, на практиці вона дедалі частіше використовується як інструмент політико-правового впливу, що має потенційно дестабілізуючі наслідки для інституційної легітимності та функціональної спроможності ЮНЕСКО.

Ключові слова: ЮНЕСКО; ООН; міжнародні організації; вихід держави; виключення держави; принцип універсальності членства; Сполучені Штати Америки; багатостороннє співробітництво.

Постановка проблеми

Сучасний етап розвитку міжнародного правопорядку характеризується посиленням тенденцій фрагментації та ослабленням довіри до механізмів багатостороннього співробітництва, що особливо відчутно проявляється у діяльності універсальних і спеціалізованих установ системи ООН. У цьому контексті повторний вихід Сполучених Штатів Америки з ЮНЕСКО у 2025 році за президентства Дональда Трампа набуває значення не лише чергового політичного рішення окремої держави, а й симптоматичного явища, яке виявляє структурні вразливості сучасних міжнародних організацій. З огляду на статус США як одного з

ключових фінансових донорів, політичних акторів і нормотворчих суб'єктів у глобальному управлінні, їхнє рішення про припинення членства в ЮНЕСКО поставило під сумнів стійкість принципу універсальності членства, що традиційно розглядається як фундаментальна засаднича ідея діяльності Організації.

Проблемність цієї ситуації полягає в тому, що чинний конституційний механізм виходу з ЮНЕСКО, формально покликаний забезпечити баланс між суверенним правом держави на припинення членства та необхідністю збереження інституційної стабільності, фактично виявився інструментом політико-правового тиску у руках держав із високою міжнародною вагою. Повторюваність виходів і повернень США — у 1984, 2017 та 2025 роках — свідчить про трансформацію правової природи членства в ЮНЕСКО: від довгострокового міжнародного зобов'язання до гнучкого політичного інструменту реагування на ідеологічні, геополітичні або внутрішньополітичні розбіжності. Така практика підриває передбачуваність міжнародно-правових відносин у межах Організації та створює ризик прецедентного характеру для інших держав-членів.

Додатковий вимір проблеми пов'язаний із впливом виходу США на інституційну легітимність і нормативний авторитет ЮНЕСКО. Рішення 2025 року актуалізувало питання, чи здатна Організація ефективно виконувати свій мандат у сферах освіти, науки та культури за умов політизації гуманітарних питань і втрати підтримки з боку ключових акторів. Водночас виникає дилема щодо меж автономії спеціалізованих установ ООН у формуванні власного нормативного порядку та допустимості зовнішнього політичного впливу з боку держав-членів, які використовують механізм виходу як засіб делегітимації небажаних для них програм і стандартів.

Таким чином, проблема, що постає у зв'язку з виходом США з ЮНЕСКО у 2025 році, полягає не лише у формальній реалізації права на вихід, а у глибшій кризі балансу між суверенітетом держав і колективними інтересами міжнародної спільноти, між правовою стабільністю інституцій та мінливістю національних політичних курсів. Саме це

зумовлює необхідність ґрунтовного міжнародно-правового аналізу механізму виходу з ЮНЕСКО, його фактичного функціонування у практиці держав та наслідків для майбутнього багатостороннього гуманітарного співробітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика виходу держав із міжнародних організацій, зокрема спеціалізованих установ системи ООН, у сучасній науці міжнародного права висвітлюється у кількох взаємопов'язаних напрямках. По-перше, значний масив праць присвячено загальній теорії членства та припинення членства в міжнародних організаціях, де вихід розглядається як прояв державного суверенітету, але водночас як інструмент, здатний впливати на інституційну стабільність і легітимність організації. По-друге, дослідники аналізують конституційно-правові механізми виходу через призму права ООН, приділяючи увагу співвідношенню статутних норм, компетенції органів організації та практики їх застосування. По-третє, окремий науковий інтерес становлять роботи, присвячені прецедентам виходу з ЮНЕСКО, у яких акцент робиться на політизації гуманітарної співпраці, бюджетних і управлінських аспектах, а також на взаємозв'язку між рішеннями держав і зміною програмних пріоритетів Організації. Поряд із цим, у літературі з міжнародних відносин і глобального врядування сформувався підхід, що трактує повторювані виходи та повернення США (1984/2003; 2017/2023; 2025) як елемент ширшої тенденції «мультистороннього відступу» та перегляду ролі США в багатосторонніх інституціях; у цьому контексті розглядаються й наслідки для розподілу культурного та нормативного впливу між провідними центрами сили. Водночас наявні публікації здебільшого фрагментарно поєднують нормативний аналіз із оцінкою політичних мотивів, а сучасний етап, пов'язаний із виходом США у 2025 році, ще не отримав достатньо системного осмислення в юридичній доктрині. Це зумовлює потребу у комплексному дослідженні, яке інтегрує конституційні положення ЮНЕСКО, інституційну практику та наслід-

ки повторних виходів ключових держав для принципу універсальності членства й ефективності багатостороннього гуманітарного співробітництва.

Отже, метою цієї статті є комплексний аналіз міжнародно-правових засад, інституційної еволюції та практики застосування механізму виходу держав з ЮНЕСКО, а також виявлення його правової природи, функціонального призначення і впливу на принцип універсальності членства та інституційну стабільність Організації в умовах зростаючої політизації багатостороннього співробітництва.

Методологічну основу статті становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. У межах дослідження використано формально-юридичний метод для тлумачення положень Конституції ЮНЕСКО, Статуту ООН та рішень її статутних органів, що регламентують умови і процедуру припинення членства. Історико-правовий метод застосовано з метою простеження еволюції нормативного регулювання питання виходу — від первісної відсутності відповідних положень до їх конституційної кодифікації під впливом ранньої інституційної практики. Застосування системно-структурного аналізу дало змогу розглянути механізм виходу у взаємозв'язку з принципом універсальності членства, фінансовими зобов'язаннями держав та компетенцією органів ЮНЕСКО. Метод аналізу інституційної практики дозволив узагальнити прецеденти виходу окремих держав і оцінити їх вплив на подальший розвиток конституційного регулювання.

Виклад основного матеріалу

Конституція ЮНЕСКО у своєму первісному тексті не передбачала жодних норм, які б прямо регулювали можливість виходу держави з членства в Організації. Аналогічний нормативний підхід був закладений і, по суті, зберігається у Статуті Організації Об'єднаних Націй, на який Конституція ЮНЕСКО безпосередньо посилається, покладаючи в основу діяльності Організації цілі забезпечення міжнародного миру та сприяння загальному добробуту людства,

проголошені у Статуті ООН. У процесі розроблення Статуту ООН його укладачі свідомо відмовилися від включення спеціальних положень, які б прямо дозволяли або, навпаки, забороняли вихід держав з Організації. Такий підхід ґрунтувався на переконанні, що «найвищим обов'язком держав, які набувають членства, є безперервне здійснення співробітництва в межах Організації з метою збереження міжнародного миру та безпеки. Водночас, якщо за наявності виняткових обставин держава-член вважає себе вимушеною припинити участь у такому співробітництві та вийти з Організації, покладаючи тягар підтримання міжнародного миру та безпеки на інших членів, то завданням Організації не є примушування цієї держави до продовження співпраці в її межах» [5].

Подібні міркування, вочевидь, зумовили й рішення Конференції міністрів освіти союзних держав, що відбулася в Лондоні у 1945 році з метою створення ЮНЕСКО, не включати до тексту Конституції положення, яке б регулювало вихід держав-членів з Організації. Після того як Польща, Угорщина та Чехословаччина офіційно повідомили ЮНЕСКО про свої рішення вийти з членства, Генеральна конференція, яка зібралася у липні 1953 року на надзвичайну сесію, висловивши при цьому сподівання, що ЮНЕСКО й надалі дотримуватиметься принципу універсальності членства, звернулася до Генерального директора та Виконавчої ради з проханням розглянути питання виходу держав з Організації та, за наявності підстав, підготувати проекти поправок до Конституції, які б передбачали відповідний механізм [6].

У березні 1954 року Виконавча рада, маючи у своєму розпорядженні аналітичне дослідження, підготовлене Генеральним директором, звернула увагу на те, що відповідно до положень Конституції жоден проєкт поправки не може бути ухвалений Генеральною конференцією, якщо його текст не був доведений до відома держав-членів щонайменше за шість місяців до початку відповідної сесії. У зв'язку з цим Рада доручила Генеральному директору підготувати та поширити серед держав-членів у межах установленого регламентом строку альтернатив-

ні проекти поправок з цього питання, з тим щоб Генеральна конференція мала можливість ухвалити їх у разі визнання доцільності такого кроку.

У липні 1954 року Виконавча рада розглянула проекти поправок, підготовлені Генеральним директором відповідно до наданих йому директив. Дізнавшись про намір Організації Об'єднаних Націй здійснити перегляд свого Статуту з огляду на можливість його ревізії, Рада рекомендувала Генеральній конференції відкласти розгляд цього питання до її дев'ятої сесії (1956 р.), з тим щоб мати змогу врахувати позицію, яку ООН може зайняти щодо проблематики виходу держав з членства. Водночас під час восьмої сесії Генеральної конференції, що відбувалася в Монтевідео з 12 листопада по 10 грудня 1954 року, низка делегацій — зокрема Японії, Південної Африки, Бельгії, Сполученого Королівства, Індії та Сполучених Штатів Америки — виступили проти відкладення розгляду цього питання.

У підсумку Генеральна конференція, за пропозицією Австралії, ухвалила рішення внести зміни до Конституції шляхом доповнення статті II новим пунктом 6, який було сформульовано таким чином: «Будь-яка держава-член або асоційований член Організації може вийти з Організації шляхом направлення повідомлення Генеральному директору. Таке повідомлення набирає чинності 31 грудня року, що настає після року, в якому його було подано. Жоден такий вихід не впливає на фінансові зобов'язання перед Організацією, що існують на дату набрання виходом чинності. Повідомлення про вихід асоційованого члена подається від його імені державою-членом або іншим органом, відповідальним за його міжнародні відносини». Зазначене положення відтоді не зазнавало змін і залишається чинним донині [7].

Ухвалення поправок до Конституції ЮНЕСКО, спрямованих на нормативне врегулювання можливості виходу держав з членства в Організації, стало відповіддю на практичні виклики, з якими ЮНЕСКО зіткнулася у процесі своєї діяльності в перші післявоєнні роки. Водночас сам факт запровадження відповідного конституційного механізму не може бути належним чином

осмислений без звернення до конкретної інституційної практики, яка передувала його формалізації та значною мірою зумовила її необхідність. Саме аналіз прецедентів виходу окремих держав з ЮНЕСКО дозволяє простежити, яким чином відсутність чітких нормативних положень компенсувалася рішеннями політичних органів Організації, а також оцінити вплив цих рішень на подальшу еволюцію конституційного регулювання членства.

Ще до проведення восьмої сесії Генеральної конференції та до інкорпорації до Конституції ЮНЕСКО положення, яке прямо передбачало можливість виходу держав з членства в Організації, три держави — члени ЮНЕСКО, а саме Польща, Угорщина та Чехословаччина, ухвалили політико-правові рішення про припинення своєї участі в діяльності Організації. 5 грудня 1952 року тимчасовий повірений у справах Польщі у Франції офіційним листом поінформував виконувача обов'язків Генерального директора про рішення, прийняте урядом його держави. У зазначеному зверненні, серед іншого, ЮНЕСКО закидалося те, що вона почала перетворюватися на покірний інструмент холодної війни, що відображало характерну для того періоду ідеологізовану оцінку діяльності міжнародних організацій [8].

31 грудня 1952 року міністр закордонних справ Угорщини, а 29 січня 1953 року посол Чехословаччини аналогічним чином повідомили виконувача обов'язків Генерального директора про рішення своїх урядів вийти з Організації, обґрунтовуючи їх мотивами, подібними до тих, які були наведені польською стороною. Повідомлення уряду Польщі було надіслано Генеральному директору в період проведення сьомої сесії Генеральної конференції (листопад–грудень 1952 року), що зумовило можливість його безпосереднього винесення на розгляд Конференції виконувачем обов'язків Генерального директора.

За результатами розгляду цього повідомлення Генеральна конференція ухвалила резолюцію 7C/0.13, у якій, зокрема, було констатовано, що викладені у зверненні польської сторони твердження є повністю необґрунтованими: підкреслено, що ЮНЕСКО була заснована з метою забезпечення

всесвітнього співробітництва у сфері освіти, науки та культури; наголошено, що держави — члени Організації, виходячи з цього, визнали універсальний характер її цілей і функцій, а сама Організація послідовно дотримується принципу універсальності у своїй діяльності; а також сформульовано заклик до уряду Польської Народної Республіки переглянути прийняте рішення та відновити повноцінну участь у діяльності ЮНЕСКО [9].

Повідомлення урядів Угорщини та Чехословаччини були згодом передані Генеральним директором на розгляд Виконавчої ради на її тридцять третій сесії, що відбулася у період з 8 по 18 квітня 1953 року [10]. За підсумками обговорення Виконавча рада ухвалила рішення включити це питання до попереднього порядку денного другої надзвичайної сесії Генеральної конференції та рекомендувала їй зайняти щодо відповідних повідомлень позицію, аналогічну тій, яку було сформульовано на сьомій сесії стосовно звернення Польщі, а саме — спростувати наведені звинувачення та звернутися до заінтересованих урядів із закликом переглянути свої рішення. Резолюції 9.1 і 9.3, ухвалені Генеральною конференцією на її другій надзвичайній сесії у липні 1953 року, у повному обсязі відтворили рекомендації Виконавчої ради [11]. У 1954 році Польща, Угорщина та Чехословаччина відновили своє членство в ЮНЕСКО [12].

У той же час цікаво проаналізувати прецедент виходу Південно-Африканського Союзу зі складу ЮНЕСКО. Так, 5 квітня 1955 року посол Південно-Африканського Союзу в Парижі надіслав Генеральному директору офіційне повідомлення, в якому поінформував про рішення свого уряду вийти з ЮНЕСКО з 31 грудня 1956 року. Як зазначалося у зверненні південноафриканської сторони, підставою для такого рішення стало нібито «втручання у расові проблеми Південної Африки шляхом публікацій ЮНЕСКО» [13]. Вказане повідомлення було передане Генеральним директором на розгляд Виконавчої ради на її сорок другій сесії (листопад 1955 року). За результатами обговорення Виконавча рада ухвалила рішення, у якому, зокрема, заявила, що у сфері расових питань,

так само як і в усіх інших напрямках, планування та здійснення діяльності ЮНЕСКО, визначені рішеннями Генеральної конференції, ніколи не порушували положень пункту 3 статті I Конституції, який забороняє Організації втручатися у справи, що належать до внутрішньої компетенції держав-членів; висловила глибоке занепокоєння рішенням уряду Південно-Африканського Союзу; а також звернулася з наполегливим закликом до цього уряду переглянути своє рішення до моменту набрання ним чинності. Незважаючи на зазначений заклик, Південно-Африканський Союз припинив членство в ЮНЕСКО 31 грудня 1956 року і відтоді не підтримував жодних відносин з Організацією [14].

Утім, інституційна практика виходу держав з ЮНЕСКО набула особливої гостроти та резонансу у XXI столітті. Найбільш значущою подією в новітній історії Організації стало оголошення Сполученими Штатами Америки у 2025 році про вихід зі складу ЮНЕСКО, що спричинило суттєвий міжнародно-правовий та політичний відгук. З огляду на фінансову, політичну та символічну роль США в системі ООН, це рішення вийшло далеко за межі звичайного застосування конституційного механізму виходу та поставило під сумнів стабільність принципу універсальності членства, який традиційно вважається одним із фундаментальних засад діяльності ЮНЕСКО. Саме тому аналіз виходу Сполучених Штатів Америки потребує окремого розгляду як з точки зору його нормативного оформлення, так і з позицій його впливу на інституційну спроможність та легітимність Організації.

Слід наголосити, що рішення Сполучених Штатів Америки про припинення участі в ЮНЕСКО не було поодиноким або безпрецедентним явищем у практиці взаємовідносин цієї держави з Організацією. США вже раніше вдавалися до виходу з ЮНЕСКО, що свідчить про наявність стійкої тенденції використання механізму припинення членства як інструменту політико-правового регулювання на розбіжності з діяльністю Організації. У цьому контексті подальший аналіз виходу США у 1980-х роках набуває особливого значення для розуміння правової при-

роди та практичних наслідків реалізації положень Конституції ЮНЕСКО щодо виходу держав-членів.

Так, 28 грудня 1983 р. Державний секретар Сполучених Штатів Америки Джордж Шульц, діючи відповідно до положень пункту 6 статті II Конституції ЮНЕСКО, надіслав Генеральному директору офіційний лист, яким повідомив про рішення уряду Сполучених Штатів Америки вийти з членства в Організації. Текст цього листа було відтворено як додаток до документа I19 EX/14 [15]. Вихід Сполучених Штатів Америки набрав чинності 31 грудня 1984 р. У зв'язку з цим 20 грудня 1984 р. Джордж Шульц звернувся до Генерального директора з додатковим повідомленням, яке було отримане останнім 4 січня 1985 року та текст якого включено як Додаток I до відповідного документа.

Рішення Сполучених Штатів Америки про вихід з ЮНЕСКО було зумовлене сукупністю політико-правових та інституційних чинників, що, на думку американської адміністрації, свідчили про відхилення Організації від її первинного мандата. Ключовими серед них називалися зростаюча політизація діяльності ЮНЕСКО, яка проявлялася у домінуванні ідеологічних дебатів над технічною та гуманітарною співпрацею, а також підтримка концепції нового світового інформаційного та комунікаційного порядку, що розцінювалася США як така, що потенційно загрожує принципу свободи вираження поглядів і може легітимізувати державний контроль над засобами масової інформації [17].

Додатково американська сторона вказувала на проблеми інституційного управління, зокрема фінансову непрозорість, неефективне використання бюджетних коштів та дисбаланс між обсягом фінансових внесків провідних донорів і їх фактичним впливом на процес ухвалення рішень у межах Організації. Сукупність зазначених обставин була кваліфікована США як ознака системної управлінської кризи, що, у свою чергу, слугувало підставою для реалізації передбаченого Конституцією ЮНЕСКО права на вихід. Водночас уже у 2003 році Сполучені Штати Америки відновили своє членство в ЮНЕСКО, мотивуючи це проведенням внутрішніх

реформ в Організації, зниженням рівня політизації її діяльності та прагненням брати активну участь у формуванні глобальних стандартів у сферах освіти, науки, культури й свободи інформації в умовах трансформації міжнародного правопорядку [16].

У 2025 році рішення США про повторний вихід із ЮНЕСКО, ініційоване президентом Д.Трампом, спричинило широку міжнародну дискусію щодо ролі США у глобальному врядуванні, перспектив багатосторонності та перерозподілу культурного й нормативного впливу на користь інших держав, насамперед Китай. Це рішення стало черговим проявом зовнішньополітичної доктрини *America First* і тенденції дистанціювання США від багатосторонніх міжнародних інституцій.

Адміністрація Д.Трампа обґрунтовувала вихід критикою діяльності ЮНЕСКО, яку вона характеризувала як надмірно політизовану та таку, що просуває соціальні й культурні підходи, несумісні з національними інтересами США. Особливу увагу було приділено чутливим політичним питанням, зокрема рішенням про прийняття Палестина до складу Організації 2011 р. У сукупності ці аргументи були використані для обґрунтування доцільності припинення членства [3].

Наслідком такого кроку стало ослаблення культурно-дипломатичної присутності США в межах ЮНЕСКО та створення умов для посилення впливу інших держав. У ширшому контексті повторний вихід США розглядається як чинник, що потенційно підриває принцип багатосторонності та ефективність міжнародного співробітництва. Водночас цей крок вписується у вже усталену практику взаємовідносин США з ЮНЕСКО: після виходів у 1984 та 2017 рр. Сполучені Штати поверталися до Організації у 2003 та 2023 рр., що свідчить про циклічний характер їх участі.

Міжнародна реакція на рішення США була стримано-критичною. Генеральна директорка ЮНЕСКО Одре Азуле наголосила на фінансовій та інституційній стійкості Організації, досягнутій завдяки реформам і диверсифікації джерел фінансування, тоді як президент Франції Еммануель Макрон підтвердив політичну підтримку ЮНЕСКО

[1; 4]. Водночас Міністерство закордонних справ Китаю розкритикувало дії США та заявило про готовність і надалі підтримувати діяльність Організації, зауваживши, що фінансові наслідки виходу США будуть обмеженими [2].

Попри черговий вихід США, ЮНЕСКО продовжує виконувати ключові функції у сфері охорони світової культурної спадщини та формування міжнародних стандартів у галузях освіти, науки й етики штучного інтелекту. Керівництво Організації підкреслює, що, незважаючи на політичні рішення уряду США, співпраця з американськими науковими, освітніми та громадянськими інституціями зберігатиметься, а сам вихід не ставить під сумнів здатність ЮНЕСКО виконувати свій мандат.

Висновки

Проведений аналіз засвідчує, що механізм виходу держав із ЮНЕСКО сформувався не як первинний елемент її конституційної архітектури, а як результат поступової інституційної еволюції, зумовленої практичними та політико-правовими викликами. Первісна відсутність у Конституції ЮНЕСКО положень про вихід відображала домінування ідеї універсальності членства та безперервності міжнародного співробітництва, однак ранні прецеденти виходу окремих держав продемонстрували необхідність формалізації відповідної процедури. Запровадження пункту 6 статті II Конституції стало компромісним рішенням, яке поєднало повагу до суверенного права держав на припинення членства з прагненням зберегти інституційну стабільність та фінансову відповідальність у межах Організації. Подальша практика (від виходу соціалістичних держав і Південно-Африканського Союзу до неодноразових виходів і повернень Сполучених Штатів Америки) свідчить, що вихід з ЮНЕСКО використовується державами переважно як інструмент політико-правового тиску, а не як остаточний розрив з багатостороннім співробітництвом. Водночас повторний вихід США у 2025 році актуалізує питання вразливості принципу універсальності членства в умовах зростаючої політизації міжнародних інституцій і підтверджує, що ефективність ЮНЕСКО дедалі

більше залежить не лише від її нормативних засад, а й від здатності адаптуватися до змін у глобальному балансі сил та зберігати легітимність у системі багатостороннього врегулювання.

Література

1. Élysée Palace. (2025). *Statement by the President of France on UNESCO and the United States withdrawal*. <https://www.elysee.fr/>
2. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2025). *Response to the United States withdrawal from UNESCO*. <https://www.fmprc.gov.cn/>
3. The White House. (2025). *Remarks by the Press Secretary on U.S. participation in international organizations*. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/>
4. UNESCO. (2025). *Director-General's remarks on the United States withdrawal* [Press release]. <https://www.unesco.org/en/news>
5. United Nations Conference on International Organization. (1945). *Documents of the United Nations Conference on International Organization, San Francisco, 1945* (Vol. 7, Commission I: General Provisions—Committee I/2). United Nations Information Organization.
6. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1953). *Report of the Extraordinary Session of the General Conference on withdrawals and possible amendments to the Constitution* (Gen. Conf. Extra. Sess., 1953). UNESCO Digital Library. <https://unesdoc.unesco.org/>
7. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1954). *Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (Art. II, para. 6). UNESCO. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution>
8. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1952). *Communication from the Government of Poland and Resolution 7C/0.13 adopted by the General Conference at its seventh session* (25th plenary meeting, 11 December 1952). UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/>
9. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1952). *Resolution 7C/0.13: Communication from the Government of Poland* (Adopted at the 25th plenary meeting of

the General Conference, 11 December 1952). UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/>

10. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1953). *Report of the Executive Board at its thirty-third session (8–18 April 1953)*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/>

11. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1953). *Resolutions adopted by the General Conference at its second extraordinary session (Resolutions 9.1 and 9.3, July 1953)*. UNESCO.

12. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1954). *Records of membership status of Poland, Hungary and Czechoslovakia*. UNESCO Archives. <https://unesdoc.unesco.org/>

13. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1955). *Withdrawal of the Union of South Africa: Communication from the Government and decision of the Executive Board at its forty-second session (42nd Session, November 1955)*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/>

14. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1956). *Records concerning the cessation of membership of the Union of South Africa effective 31 December 1956*. UNESCO Archives. <https://unesdoc.unesco.org/>

15. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1983). *Withdrawal of the United States of America from UNESCO: Letter from the Secretary of State of the United States of America (Document 119 EX/14, Annex)*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/>

16. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2003). *Admission of the United States of America to membership of UNESCO (General Conference resolution, 32nd session)*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/>

17. United States Department of State. (1984). *The United States and UNESCO: Issues and policy considerations*. U.S. Government Printing Office.

WITHDRAWAL OF STATES FROM UNESCO: INTERNATIONAL LEGAL FOUNDATIONS AND INSTITUTIONAL PRACTICE

The article is devoted to a comprehensive examination of the international legal foundations and institutional practice of the withdrawal of states from the United

Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) as one of the key institutions of international institutional law. The study analyses the reasons for the initial absence in the UNESCO Constitution of provisions expressly regulating the termination of membership and demonstrates that this approach was by the predominance of the principle of universality of membership and the aspiration to ensure the continuity of international humanitarian cooperation. The article traces the process of forming the normative mechanism of withdrawal through the introduction of paragraph 6 of Article II of the Constitution and clarifies the role of early institutional practice and political decisions of UNESCO's statutory organs in its codification.

The paper examines key precedents of withdrawal from UNESCO, including those of Poland, Hungary, Czechoslovakia, and the Union of South Africa, taking into account the historical and political context, the arguments advanced by the respective governments, and the responses of the General Conference and the Executive Board. Particular attention is paid to the practice of withdrawal by the United States of America, which is characterised by a recurrent and cyclical nature. In this regard, special emphasis is placed on the U.S. decision to withdraw from UNESCO again in 2025 as a factor that brings to the forefront the issue of the stability of the Organization's membership and calls into question the effectiveness of the principle of universality of membership in the context of increasing politicisation of multilateral cooperation. The article also outlines possible directions for the further development of the legal regulation of membership in UNESCO in light of contemporary challenges to multilateral humanitarian cooperation and shifts in the global balance of power.

It is concluded that, despite the formal legal certainty of the withdrawal procedure, in practice it is increasingly used as an instrument of political and legal influence, with potentially destabilising consequences for the institutional legitimacy and functional capacity of UNESCO.

Keywords: UNESCO; United Nations; international organizations; withdrawal of a state; expulsion of a state; principle of universality of membership; United States of America; multilateral cooperation.